

En aquest volum Jordi Julià indagà en una altra manifestació de la crisi postromànica del jo poètic: la profusió dels pseudònims. L'esquema del volum és semblant al de *Poesia i identitat*. Primer, un capítol que contextualitza la problemàtica de la despersonalització en l'àmbit europeu, on trobem moltes de les idees que ja hem exposat, i després l'exemplificació d'aquesta problemàtica en autors concrets de la literatura catalana contemporània. En aquest cas es tracta de representants de gèneres diferents: la narradora Víctor Català, el poeta Guerau de Liost i l'assagista Eugeni d'Ors. L'anàlisi de Julià hi torna a extraure interessants matisos hermenèutics. De la lectura conjunta dels dos volums, es dedueix una mena de teoria de la figuració literària de l'escriptor en la modernitat que té la virtut de reformular de manera original les aportacions anteriors sobre el tema. És una virtut eminentment assagística, sens dubte.

Joaquim ESPINÓS
Universitat d'Alacant

KLUMP, André / KRAMER, Johannes / WILLEMS, Aline (ed.) (2014): *Manuel des langues romanes*. Berlin / Boston: De Gruyter (Manuals of Romance Linguistics, 1), 755 p.

En el deixant d'altres dues grans obres enciclopèdiques i col·lectives que han ofert visions de conjunt sobre l'estat de la lingüística romànica i la història lingüística de la Romània entre finals del segle XX i principis del XXI (*Lexikon der Romanistischen Linguistik, LRL*, 1988-2005; *Romanische Sprachgeschichte, RSG*, 2003-2008), un nou projecte enciclopèdic i col·lectiu s'ha posat en marxa en la segona dècada del present segle. I el primer que ens crida l'atenció és que, a diferència dels dos anteriors, la llengua triada per al títol general no és l'alemany, la llengua de referència en la bicentenària tradició de la romanística, sinó l'anglès (*Manuals of Romance Linguistics; MRL*, en sigles), si bé la llengua triada per aquest primer volum de la col·lecció, que en preveu una cinquantena, és la *lingua franca* romànica dels romanistes, el francès. Així ho justifiquen en la presentació general (p. V-VI) els directors de la col·lecció, Günter Holtus (Lohra/Göttingen) i Fernando Sánchez Miret (Salamanca):

Les volumes sont rédigés en différentes langues —français, italien, espagnol, anglais, voire, exceptionnellement, portugais—, chacun d'entre eux étant intégralement rédigé dans une seule langue dont le choix dépend du thème concerné. L'anglais permet de donner une dimension internationale et interdisciplinaire aux thèmes qui sont d'un intérêt plus général, dépassant le cercle des études romanes *stricto sensu*. (V)

En aquesta introducció general, Holtus i Sánchez Miret anuncien dues gran parts temàtiques: sobre llengües i sobre subdisciplines, tradicionals o noves, de la lingüística romànica. Segueix la *Table de matières* (VII-X) del volum inicial, que conté 17 capítols (alguns, desglossats en subcapítols), distribuïts en sis blocs. La *Introduction* (p. 1-9), amb el 0 com a numeració, i amb la signatura dels tres curadors del volum (André Klump, Johannes Kramer i Aline Willems), dibuixa les línies generals de l'obra, ressegueix diversos manuals de referència en la història de la disciplina i argumenta la tria de llengües objecte d'estudi dins del present manual, tot esgrimint algun criteri que no ens acaba de fer el pes:

Si l'on examine le catalogue des langues romanes proposé par les principaux manuels, on peut choisir entre 16 idiomes romans (à l'exclusion des langues créoles) dans le *LRL* et neuf langues selon Georg Bossong^[1] [...]. Naturellement, on peut discuter de la notion de langue. Les rédacteurs du *LRL* ont peut-être été un peu trop libéraux dans l'attribution du titre de «langue» à quelques idiomes que certains activistes plutôt politiques que linguistiques ou culturels ont mis en avant. Pensons notamment au corse, variété italienne de provenance toscane [...], ou à l'asturien/léonais et à l'aragonais/na-

1. BOSSONG, Georg (2008): *Die romanischen Sprachen. Eine vergleichende Einführung*. Hamburg: Buske.

varrais, qui, même dans la constitution espagnole, très généreuse envers les minorités linguistiques, ne sont pas sur le même plan que le catalan, le galicien et le basque [...] (p. 5-6)

Val a dir que alguns d'aquests pretesos "activistes polítics" no són altra cosa que reconeguts lingüistes que projecten sobre la Romània una mirada diferent a la dels curadors del volum. D'altra banda, ens preguntem per què un criteri merament polític com és el marc constitucional espanyol hauria de transcendir a la consideració estrictament glotològica d'entitats romàniques constitutives, també continuadores del llatí, com l'asturià o l'aragonès. Juntament amb la diversitat romànica, entenem que cal assumir la diversitat dels romanistes en la seva percepció de la Romània. És justament això el que determina l'opció dels editors de dividir aquest espai lingüístic en quatre sectors («la Romania balkanique, l'Italoromania, la Galloromania et l'Ibéroromania», p. 6), o el fet de posar el friülà, el ladí dolomític i el romanx dins d'Italoromània, i no sota un domini específicament retoromànic. És també gràcies a la diversitat romanística que un mateix manual acull opinions divergents sobre l'estatut dels idiomes: com advertixen els editors a la p. 7, mentre que Angela Bartens (17. *Les langues créoles à base portugaise*) considera el *papiamento* com un crioll de base portuguesa hispanitzat ulteriorment, Dan Munteanu Colán (16. *Les langues criolles à base espagnole*), en canvi, defensa la idea que es tracta d'un crioll de base espanyola.

Cal assenyalar que, a diferència del *LRL* i de la *RSG*, que sotmetien l'estructura de les diverses contribucions a unes pautes prou uniformes, aquest manual deixa un ampli marge de llibertat a cadascun dels especialistes a l'hora d'enfocar el plantejament i el to de les diferents contribucions. Això sí, totes recolzen sobre un sòlid aparell bibliogràfic de referència que pretén posar al dia el lector sobre l'estat de la qüestió a propòsit de cada llengua o àmbit d'estudi; i totes van precedides del corresponent *Abstract* i una selecció de mots clau (*Keywords*), com si d'una revista científica es tractés.

Ressegüirem ara, amb qualque comentari, els sis blocs (sense numeració) i els 17 capítols numerats, alguns dels quals desglossats en subcapítols que atenyen fins al tercer nivell de classificació:

Sota el primer bloc, *Histoire de la linguistique romane*, s'ofereix un panorama de la història de la disciplina: Pierre Swiggers, 1. «Les études linguistiques romanes des origines jusqu'au début du XIX^e siècle: les «prémices» de la romanistique» (p. 13-42); Pierre Swiggers, 2. «La linguistique romane, de Friedrich Diez à l'aube du XX^e siècle» (p. 43-64); Johannes Kramer / Aline Willems, 3. «La linguistique romane après la Première Guerre mondiale» (p. 65-88). La referència en aquest darrer a l'*Atlas Linguístic del Domini Català (ALDC)*, «qui parut pour la première fois en 1955 et est dirigé aujourd'hui par Joan Veny» (p. 67), sembla referir-se a la notícia primerenca del projecte al Congrés Internacional de Lingüística Romànica de Barcelona (1953), publicada dos anys més tard (1955), però els resultats de l'atles no arribaren a veure la llum fins a la publicació dels *Emotextos del català oriental* (Joan Veny / Lúdia Pons. Barcelona: IEC, 1998); i és amb aquesta altra coautora, Lúdia Pons, que Joan Veny ha publicat fins ara vuit volums (2001-2018) dels nou previstos (*vid.* < <http://aldc.espais.iec.cat/presentacio/la-publicacio-del-projecte/>>).²

Un segon bloc, *Lexicographie et grammaticographie des langues romanes*, acull dos capítols:

- Christoph Groß, 4. «Les dictionnaires étymologiques et historiques des langues romanes» (p. 91-117); a parer nostre, excessivament telegràfic pel que fa al desenvolupament d'alguns dels punts. D'altra banda, distreuen l'atenció del lector: la inoportuna errata de l'epígraf del punt 3.1.5. Alberto Nocentini, *L'Etimologico: vobabolario [sic] della lingua italiana* (p. 96); i la referència de 11.2.1 a Antonio Griera y Gaja [per Antoni Griera i Gaja] (p. 107) com autor del *Tresor de la llengua[,] de les tradicions i de la cultura popular de Catalunya*. D'altra banda, resulta imprecisa la formulació relativa al *Diccionario crítico etimológico castellano e hispánico* de Joan Coromines / José Antonio Pascual: «Le DCECH a été augmenté et mis à jour» (p. 108); si es refereixen a la versió electrònica de 2012 (res-

2. Val a dir, també, que el títol de l'*ALDC* ha canviat, segons una modificació de la normativa de l'IEC, de 1990, pel que fa al mot inicial: *Atles*.

senyada dins *Estudis Romànics*: 2014, vol. XXXVI, p. 513-517), s'ha de tenir en compte que no implica cap increment d'informació; només, l'administració dels materials originals en aquest altre format electrònic.

- Andrea Seilheimer, 5. «Les grammaires historiques des langues romanes» (p. 118-145). Tornem a trobar una menció a «Griera y Gaja, Antonio», ara a propòsit de la *Gramàtica històrica del català antic* (p. 128). I a la mateixa pàgina, la nota 23 al·ludeix a «la Catalonie», en lloc de «la Catalogne».

Sota el bloc *Les sources historiques et actuelles des données romanes* s'inscriuen dos capítols més: Elmar Eggert, 6. «Les sources médiévales (p. 149-172); Claus D. Pusch, 7. «Les corpus romans contemporains» (p. 173-195).

Les langues romanes avant la tradition écrite aplega els capítols 8 al 10: Ursula Reutner, 8. «Du latin aux langues romanes» (p. 199-223); 9. «La Romania submersa»; subdividit en dos: Wolfgang Haubrichs / Max Pfister, «La Romania submersa dans les pays de langue allemande» (p. 224-244); Johannes Kramer, 9.2. «La Romania submersa dans les îles britanniques, dans le sud-est de l'Europe et en Afrique» (p. 245-260); Lidia Becker, 10. «La protohistoire médiévale des langues romanes» (p. 261-286).

El bloc nuclear del llibre, lògicament, és el consagrat a *Les langues romanes dans une perspective comparative*, que respon a una ordenació geogràfica de la Romània europea d'orient a occident, amb les oportunes addicions ultrac continentals (la Francofonia, l'espanyol i el portuguès fora d'Europa):

11. «La Romanité balkanique»; desglossat en dos: Victoria Popovici, 11.1. «Le roumain» (p. 289-312); Wolfgang Dahmen / Johannes Kramer, 11.2. «La Romania sud-danubienne» (p. 313-317). En la història recent del romanès, la influència romànica anomenada “reromanització” o occidentalització està deixant pas a la de l'anglès, que dona com a resultat una mena de *romgleză*, a similitud del *franglais* (p. 310). D'altra banda, s'intensifica el debat sobre la consideració dels «idiomes romans parlés au sud du Danube [...] comme des langues indépendentes» (p. 353); observació no connotada de Dahmen/Kramer que contrasta amb la dels editors a la «Introduction» a propòsit de l'istorromanès: «chimère née de considérations politiques sur le conflit entre l'Italie et la Jugoslavie d'autrefois» (p. 6). Sembla, doncs, que tal «quimera» persisteix.

Pel que fa a 12. «L'Italoromania», com ja hem anticipat, aquest espai romànic inclou el sard i l'italià; però també les varietats de l'àmbit retoromànic: el friülà, el ladí dolomític i el romanx dels Grisons. Cap altra varietat italo-romànica continental, dins de la gran diversitat que integra aquesta part de la Romània, mereix una atenció específica, ja que el manual se cenyeix a l'italià com a llengua general, a les varietats d'italià regional i a la reestandardització de la llengua comuna dels italians. Novament en relació a la tria de les llengües, no sabem veure per quines raons estrictament glotològiques, més enllà del pes de la tradició de la romanística, el sard és considerat una llengua romànica i no pas, per exemple, la varietat italo-romànica d'una altra illa veïna com és Sicília.

- Philipp Burdy, 12.1. «Le sarde» (p. 318-341): «La Sardaigne est la zone la plus consistente de toutes les minorités linguistiques de l'Italie» (p. 319); sobta la quantificació d'«environ 350 parlars locaux» a Sardenya, una precisió que sembla recolzar en el treball de Michel Contini (1987: *Étude de géographie phonétique et de phonétique instrumentale du sarde*) citat unes línies més avall.

- Livia Gaudino Fellegger, 12.2. «L'italien» (p. 342-366). S'esperaria una presentació general d'aquesta llengua romànica; en canvi, l'autora se cenyeix a (1) la *ristandardizzazione* i l'*italiano regionale*, (2) l'italià parlat i (3) la mundialització de llengües i l'italià, tot remetent per altres aspectes i èpoques al *LRL* (vegeu-ne la justificació a l'*Abstract*, p. 342).

- Sabine Heinemann, 12.3. «Le frioulan» (p. 367-388). Escriu aquesta autora: «La description du frioulan se situe dans le contexte de la *questione ladina*, c'est-à-dire la question de l'intégration du frioulan dans une aire linguistique plus vaste, la Rhétoromania» (p. 367). Sobre la *questione ladina*, que plana dins la lingüística italiana des dels temps d'Ascoli (1873), hi torna el següent capítol, en relació amb el controvertit estatut lingüístic del ladí dolomític: Sylvia Thiele, 12.4. «Le ladin dolomitique» (p. 389-412; i, particularment, 393-395). La preservació d'aquesta modalitat romànica queda condicionada pel delicat equilibri entre un «ladin dolomitan» (LD), el supraestandard que va preconitzar Heinrich

Schmitt a partir de 1988 (p. 402), i els referents de les varietats més específiques de les diverses valls, de manera similar a com s'esdevé amb el «Rumantsch-Grischun», impulsat prèviament pel mateix Schmitt (1982) en el cas del romanx dels Grisons, i les corresponents varietats de la Suïssa retoromànica (Ricarda Liver, 12.5. «Le romanche des Grisons», p. 413-446).

Sota el capítol 13. *La Galloromania*, la bipartició gal·loromànica (francès, occità), tot seguint pautes de la tradició de la romanística, es completa amb el *francoprovençal*.

L'atenció al francès (13.1. *Le français*) es desdobra entre Europa (13.1.1. Jutta Langenbacher-Lieb-gott, «Le français en Europe», p. 447-468) i altres continents (13.1.2. Bernhard Pöll, «La francophonie en dehors de l'Europe», p. 469-490). Novament s'invoquen raons polítiques per rebatre el caràcter de «langues régionales endogènes» atorgat “en el discurs oficial” a algunes varietats del nord gal·loromànic que, segons Langenbacher, no serien sinó dialectes del francès (p. 455).

Pel que fa a l'occità, sobta que el títol anticipi al glotònim *occitan* el més restrictiu i connotat històricament de *provençal*: Constanze Weth, 13.2. «Le provençal / L'occitan» (p. 491-509); ús que, d'altra banda, no reapareix ni es justifica al llarg del text. D'altra banda, trobem a faltar una referència a l'enclavament de Guardia Piemontese, empeltat a la regió de Calàbria; ni que fos una mera al·lusió, com en el cas dels dos enclavaments francoprovençals de la regió de la Pulla en el capítol següent (p. 510).

13.3. «Le francoprovençal» (p. 510-534) és obra de Frank Jablonka, que aborda aquesta «pomme de discorde dans les débats savants depuis le XIX^e siècle» (p. 510), des de la concepció, acte de naixement i bateig d'aquest conjunt de varietats arran dels *Schizzi franco-provenzali* (1878) d'Ascoli (p. 511) fins a l'emergència a partir dels anys 70 del segle passat d'un moviment de militància per la revitalització i unificació de l'anomenat (*h*)*arpitan*. Mentre els *patois* de l'àrea francòfona (França i Suïssa) es dissolen en el francès regional, els de la Vall d'Aosta (Itàlia) presenten major visibilitat.

14.1. «Le catalan» (p. 535-557), a càrrec de Sandra Herling, inicia la sèrie de capítols del bloc 14. «L'Iberoromania», tot i que el darrer punt sobre lèxic revisa el conegut debat sobre la filiació gal·loromànica o iberoromànica d'aquesta llengua, des de Meyer-Lübke (1925) i Menéndez Pidal (1926), i conclou que «aucun consensus n'a été trouvé à ce sujet» (p. 554). Caldria esmenar el nom d'*Acadèmia de la llengua valenciana* (p. 543) pel de *Acadèmia Valenciana de la Llengua*.

14.2. «L'espagnol» se subdivideix en 14.2.1. «L'espagnol en Europe» (p. 558-587), a càrrec de Carsten Sinner i Encarnación Tabares Plasencia, i 14.2.2. «L'espagnol en dehors de l'Europe» (p. 588-607), redactat per Volker Noll. D'acord amb el plantejament inicial dels editors, ni l'aragonès ni l'asturià reben atenció específica en aquest manual; només, referències tangencials. Així, a propòsit de 2.2. *Español norteño* i, més concretament, 2.2.2. *Aragonés*: «L'espagnol d'Aragon [...] évolue en contact direct avec les formes, modernes et parfois fortement castillanisées, du dialecte primaire aragonais, pratiqué aujourd'hui encore dans le nord de l'Aragon» (p. 575); i en relació amb 2.7.5. *L'espagnol asturien*: «il est aujourd'hui encore impossible pour les locuteurs de l'espagnol asturien de prendre conscience de la frontière séparant l'*asturiano*, dont les variétés sont appelées aussi *bable*, du *castellano*» (p. 583). Un altre cas de diversitat romanística el palesa la posició sobre el *barranqueño* de Manuel Alvar, que hi veu una «variété de l'espagnol “reprise” par le portugais». Alvar és «le seul à défendre cette position», segons els autors, que presenten el *barranqueño* com «un dialecte portugais fortement influencé par l'espagnol» (p. 585).

També suscita debat entre lingüistes una altra àrea de frontera, la de l'Astúries occidental, de parla “gallega” o “gallegoasturiana” segons qui s'ho mira: «l'appartenance des parlers «galégo-asturiens» soit au galicien, soit a l'asturien fait l'objet de vifs débats dialectologiques et identitaires entre linguistes galiciens et asturiens», segons que escriu Alf Monjour (p. 609) a l'inici del capítol 14.3. «Le galicien» (p. 608-628).

14.4. «Le portugais» és la tercera de les grans llengües abordades en subcapítols sobre Europa (Christina Ossenkop, 14.4.1. «Le portugais en Europe», p. 629-648) i fora del vell continent (Sybille Große, 14.4.2. «Le portugais en dehors de l'Europe», p. 649-674). L'altra llengua oficial de Portugal, tot i ser prou minoritària, mereix a penes una menció telegràfica en nota: «le mirandais, reconnue comme langue co-officielle depuis 1999» (p. 629). D'altra banda, d'entre els projectes del Centro de Lin-

guística da Universidade de Lisboa (CLUL) citats a la nota 33 (p. 643), s'hi esmuny *TEPIDOR* (*Tesouro Dialectal Português*) per *TEDIPOR*.

Als llindars de la romanicitat, el darrer bloc sobre *Les langues créoles à base romane* completa aquest panorama sobre les llengües romàniques: Carolin Patzelt, 15. «Les langues créoles à base française» (p. 677-700); Dan Munteanu Colán, 16. «Les langues créoles à base espagnole» (p. 701-723); Angela Bartens, 17. «Les langues créoles à base portugaise» (p. 724-747).

I un «Index» analític de matèries, amb remissió a les pàgines de referència del llibre (p. 748-755), servirà de guia per a qui desitgi consultar algun aspecte específic d'aquest primer volum del *MRL*, que aplega amb voluntat enciclopèdica noves mirades sobre la complexa diversitat de les llengües romàniques.

José Enrique GARGALLO GIL
Universitat de Barcelona
Institut d'Estudis Catalans

LEDGEWAY, Adam / MAIDEN, Martin (ed.) (2016): *The Oxford Guide to the Romance Languages*. Oxford: Oxford University Press (Oxford Guides to the World's Languages), 1.193 p.

En el deixant de l'obra col·lectiva dirigida per Martin Maiden, John Charles Smith i Adam Ledgeway, *The Cambridge History of the Romance Languages* (amb dos volums: *Structures*, 2011; *Contexts*, 2013), el llibre que coediten ara els professors Ledgeway i Maiden segueix unes pautes similars a l'anterior i pretén projectar llum sobre els aspectes més diversos referits a les llengües romàniques: història lingüística, tipologia, classificació, atenció específica a llengües majors, varietats menors, dialectes, descripció comparada d'estructures (fonètica i fonologia, morfologia i sintaxi, lèxic i semàntica), síntesis sobre orientacions d'estudi més recents (com la pragmàtica i l'anàlisi del discurs). Tal com adverteixen els editors a la introducció (p. liii-liv), nombroses i valuoses obres anteriors, escrites en alemany o en llengües romàniques, des dels clàssics de la lingüística romànica com Meyer-Lübke fins a les més recents enciclopèdies de la disciplina (*LRL*, *RSG*), «are not immediately accessible to all scholars» (p. liii), de manera que aquest nou recull coral en anglès, la llengua global de la ciència, s'adreça a afectonats i estudiosos de la lingüística romànica i, en general, de la diversitat de llengües al món.

L'obra és de tal dimensió (més d'un miler de pàgines, 65 col·laboradors, 64 contribucions) que la ressenya per força haurà de limitar-se a deixar constància dels autors i títols d'aquesta seixantena llarga de capítols, només amb qualche nota o aclariment. Els capítols es distribueixen en 10 parts segons un pla expositiu que presenten els editors a la mateixa introducció (p. liv) i que prèviament ja han ofert en forma de taules de continguts, breu (*Short Contents*, p. vii-xi) i extensa (*Detailed Contents*, p. xii-xxxix).

Precedeixen igualment la introducció: un *Series Preface* que serveix de pòrtic a la sèrie Oxford Guides to the World's Languages que aquesta guia enceta (p. xli), una detallada i complida llista d'abreviatures (p. xliii-li) i una altra dels 65 coautors amb les institucions a les quals estan adscrits.

Ja amb números aràbics, segueixen les deu parts de l'obra, presentada amb un format auster a doble columna, amb abundant exemplificació numerada i gràfics il·lustratius.¹ Molts dels capítols estan escrits en col·laboració, i són diversos els coautors que se n'han ocupat de més d'un, com ara els coeditors, que s'impliquen en la redacció de mitja dotzena cadascun.

PART I: *The Making of the Romance Languages*, composta de tres capítols: 1. James Clackson, «Latin as a source for the Romance languages» (p. 3-13); 2. Roger Wright, «Latin and Romance in the

1. Les referències bibliogràfiques de tota l'obra s'agrupen sota l'epígraf de *References* en més de cent atapeïdes pàgines al final del llibre (p. 1.041-1.168).